

УДК 330.65: 504

Латышева О.В.

Донбаська державна машинобудівна академія

ШЛЯХИ РЕАЛІЗАЦІЇ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ ЕКОЛОГІЧНИМИ ПРОЦЕСАМИ В ПРАКТИЦІ АЕРОПОРТІВ

Стаття розглядає шляхи реалізації системи управління екологічними процесами на підприємствах авіаційної галузі України. У статті показана необхідність в умовах євроінтеграції формувати систему управління екологічними процесами господарської діяльності аеропортів з метою зниження негативного впливу на довкілля та створення конкурентних переваг завдяки екологічній складовій. Розроблено алгоритм реалізації управління екологічними процесами для вітчизняних підприємств авіаційної галузі.

Ключові слова: системи управління, екологічні процеси, екологічна безпека, аеропорт

Латышева Е.В.

ПУТИ РЕАЛИЗАЦИИ СИСТЕМЫ УПРАВЛЕНИЯ ЭКОЛОГИЧЕСКИМИ ПРОЦЕССАМИ В ПРАКТИКЕ АЭРОПОРТОВ

Статья рассматривает пути реализации системы управления экологическими процессами на предприятиях авиационной отрасли Украины. В статье показана необходимость в условиях евро интеграции формировать систему управления экологическими процессами хозяйственной деятельности аэропортов с целью снижения негативного влияния на окружающую среду и создания конкурентных преимуществ за счет экологической составляющей. Разработан алгоритм реализации управления экологическими процессами для отечественных предприятий авиационной отрасли.

Ключевые слова: системы управления, экологические процессы, пути управления, аэропорт

Latysheva E.V.

WAYS OF REALIZATION OF THE MANAGEMENT SYSTEM OF ECOLOGICAL PROCESSES IN PRACTICE OF THE AIRPORTS

Article considers ways of realization of a system of management of ecological processes at the enterprises of aviation branch of Ukraine. In the conditions of euro integration necessity purpose of decrease in negative influence on environment and creation of competitive advantages at the expense of an ecological component are actually. Necessity to form a system of control of ecological processes of economic activities of the airports are shown. The algorithm of realization of management by ecological processes for the domestic enterprises of aviation branch are open to the elements.

Keywords: systems of management, ecological processes, management ways, the airport

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Сьогодні стрімкі процеси євроінтеграції та ринкові вимоги змушують вітчизняні підприємства різних галузей активізувати свою діяльність щодо впровадження системи екологічного менеджменту [1] та сертифікації відповідно стандартів ДСТУ ISO 14001-97 [2]. Ті ж підприємства, які ще не долучилися до процесу екологічної сертифікації мають усвідомити, що сертифікація їх діяльності за міжнародними стандартами – це можливість досягнення довіри, елемент усунення екологічних бар'єрів у торгівлі на міжнародному рівні, підвищення їх конкурентоспроможності.

Українські підприємства авіаційної галузі вже сьогодні підпадають під жорсткий контроль з боку іноземних організацій на предмет відповідності їх діяльності екологічним стандартам та нормам безпеки. Для збереження своєї життєздатності та конкурентоспроможності на міжнародному ринку повітряних перевезень вітчизняні

авіакомпанії мусять врахувати у власної діяльності міжнародні екологічні стандарти та вимоги міжнародної організації цивільної авіації "ICAO" (з англ. ICAO – International Civil Aviation Organization).

Ринкові вимоги змусять й надалі вітчизняні авіакомпанії активізувати свою діяльність щодо реалізації екологічно спрямованих інновацій, побудови і впровадження інтегрованої системи менеджменту відповідно стандартам ISO 9001:2008 (Система управління якістю) та ISO 14001:2004 (Система екологічного менеджменту – СЕМ).

Так, для підтвердження відповідності роботи аеропорту вимогам міжнародних стандартів менеджменту (ISO 9001:2008 та ISO 14001:2004) на ДП «Міжнародний аеропорт «Бориспіль» 30-31 жовтня 2013 року проходив наглядовий аудит інтегрованої системи менеджменту. Незалежна сертифікаційна організація "TUV NORD" підтвердила відповідність роботи аеропорту вимогам цих міжнародних стандартів, що надає певні конкурентні переваги та дозволяє вийти на новий рівень на ринку повітряних перевезень.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. На сьогоднішній день основними проблемами розвитку авіаційної галузі України є: зношеність основних фондів, дефіцит кваліфікованих кадрів, невідповідність технічних можливостей аеропортів сучасним міжнародним вимогам, відсутність державної підтримки створення нової техніки й впровадження сучасних технологій, відсутність державної програми підтримки розвитку авіатранспортної та авіабудівної систем, жорстка податкова політика держави відносно авіаційної галузі, недостатній рівень правової бази сертифікації експлуатантів, невизначеність умов діяльності та підвищений економічний ризик управління авіакомпаній, недостатня модернізація парку повітряних суден, велика кількість формальностей при міжнародних авіаперевезеннях, завантаженість аеропортів та повітряного простору та інші. [4, с.28]

Також особливого значення набувають питання впровадження в авіакомпаніях сучасних науково-технічних розробок, прийняття інноваційних рішень стосовно ресурсозбереження, охорони НПС (зниження рівня шуму літаків, викидів в атмосферу та ін.), введення інтегрованої системи менеджменту на базі управлінської інновації екологічної спрямованості – СЕМ (Система екологічного менеджменту - ISO 14000).

Вирішення цих питань спрямовано на ефективний розвиток авіапідприємства у довгостроковій перспективі. Вимоги міжнародних стандартів безпеки на ринку авіаперевезень також обумовлюють необхідність створення екологічно спрямованої системи управління авіакомпаніями.

Питанням зниження негативного впливу на довкілля господарської діяльності вітчизняних підприємств приділяється багато уваги в сучасних наукових розробках, зокрема в дослідженнях: Білявського Г.О., Гірусова Е.В., Данілова-Данільяна В.І., Садченко О.В., Семенова В.Ф., Харічкова С.К., Шапоренко О.І., Шевчука В.Я. та ін., а також у галузі цивільної авіації – у роботах Запорожця О.І. [3], Коновалової О.В. та ін.

Проте варто зазначити, що до цих пір актуальною проблемою є формування системи екологічно спрямованого управління діяльністю аеропорту та її адаптація к умовам конкретного підприємства авіаційної галузі (надалі - ПАГ) відносно його стратегічного положення (його потенціалу і фінансового стану) та специфічних рис (ринкової орієнтації, принципів, методів і прийомів управління господарською діяльністю тощо) та позиції (активної, пасивної) стосовно екологічної політики та інших факторів внутрішнього та зовнішнього оточення.

Цілі статті. Саме на засадах міжнародних екологічних програм та міжнародного досвіду використання інструментів СЕМ необхідно формування в авіакомпаніях системи управління в області охорони навколишнього природного середовища (надалі - НПС) і раціонального природокористування. Зазначені обставини зумовили *мету* даної

статті, присвяченої розробці алгоритму формування системи екологізації діяльності ПАГ у контексті необхідності виконання вимог міжнародних екологічних стандартів та вимог ІСАО.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Як свідчить міжнародний досвід, найбільш ефективними засобами реалізації дієздатної системи управління у області охорони НПС і раціонального природокористування на підприємстві є побудова СЕМ, що спрямована на здійснення ефективної екологічно спрямованої діяльності, на впровадження екологічних інновацій та залучення інвестицій у природоохоронну сферу.

СЕМ включає [2]: організаційну структуру, планування, розподіл відповідальності, практичні методи, процедури, процеси і ресурси, необхідні для розробки, впровадження, реалізації, аналізу і підтримки екополітики.

На базі цієї системи повинна формуватися на підприємстві система управління екологічними процесами (надалі - СУЕП), яка базується на СЕМ і складається з комплексу заходів, що спрямовані на попередження, зниження, запобігання та ліквідацію негативного впливу на навколишнє природне середовище, забезпечення екобезпеки діяльності ПАГ.

СУЕП розглядається як комплекс засобів, прийомів і підходів вдосконалення діяльності ПАГ в руслі екологічно зрівноваженого (сталого) розвитку.

Для формування і впровадження СУЕП на підприємствах авіаційної галузі пропонується виділяти конкретні напрямки (рис. 1) забезпечення екологічної безпеки.

Пропонується алгоритм реалізації СУЕП на підприємстві авіаційної галузі (аеропорту) на базі впровадження СЕМ у вигляді певних заходів, які спрямовані на приведення господарської діяльності аеропорту у відповідність до норм і вимог з охорони навколишнього середовища та екологічної безпеки, формування оптимальної стратегії розвитку, а саме:

1. Формування та впровадження оптимальної екологічно орієнтованої стратегії авіаційного підприємства:

1) Визначення і аналіз стратегічних чинників: (СВОТ, ГАП - аналіз, «ланцюг цінності»), цілей і завдань (забезпечення екологічної безпеки аеропорту для отримання конкурентних переваг).

2) Визначення інструментарію впровадження екологічно орієнтованої стратегії розвитку. Формування оптимальної стратегії враховує:

- впровадження заходів зниження негативного впливу на НПС, організації контролю за станом довкілля (екологічний облік і моніторинг тощо);

- можливості екологічно спрямованої реорганізації організаційної структури управління підприємства, екологічно спрямованих інновацій (екологічно спрямованих інноваційних проектів), інструментів СЕМ.

2. Оцінка ефективності результатів впровадження екологічно орієнтованої стратегії (оцінка її ефективності в динаміці, внесення змін).

Для забезпечення гнучкості, динамічності і ефективності СУЕП пропонуємо - структурно-логічну модель управління екопроцесами, що відображає основні управлінські дії і процеси (рис. 2) і використовує ситуаційний підхід в управлінні.

Позиція застосування ситуаційного підходу в управлінні екологічними процесами на підприємстві полягає у визначенні двох найважливіших складових виживання підприємства в сучасних умовах кризи економіки: здатність керівників ПАГ передбачати можливі зміни в зовнішньому середовищі та здатність пристосовуватися до цих змін.

Шляхи (напрямки) впровадження СУЕП

1 По функціональним напрямкам природоохоронної діяльності: раціональне природокористування, екологізація господарської діяльності, інформаційне та інше забезпечення реалізації екодіяльності тощо

Організаційно -
управлінські
(СЕМ як
управлінська
інновація, інтеграція
екологічного
фактору в
управлінську
структуру та
діяльність)

Інноваційні
(екоінновації,
інноваційні шляхи
оптимізації стратегії і
тактики
природокористування
та охорони НПС)

Кадрові
(екоосвіта,
тренінгі,
підвищення
кваліфікації та ін..)

Фінансові
(фінансове
забезпечення,
поетапне
інвестування і
кредитування еко
спрямованих
проектів і
програм)

Виробничі (екологізація
господарської діяльності,
екоінженірінг)

2 По заходах організації охорони НПС і раціонального природокористування: забезпечувати виконання вимог законодавства і суспільства в області екології при мінімальних витратах, впроваджувати ефективні (оптимальні) способи управління охороною НПС і природокористуванням на підприємстві (екоінновації, СЕМ, екостратегія, ін..).

3 По використанню інструментів СЕМ в напрямку охорони НПС і раціонального природокористування та економічним засобам реалізації СЕМ: цінкові, ринкові і пільгові податкові інструменти, екомаркетинг, екоінженірінг, екоаудит, екострахування, еколізінг, плата за забруднення НПС і використання природних ресурсів та ін..

Рис. 1. Визначення шляхів (напрямків) впровадження СУЕП

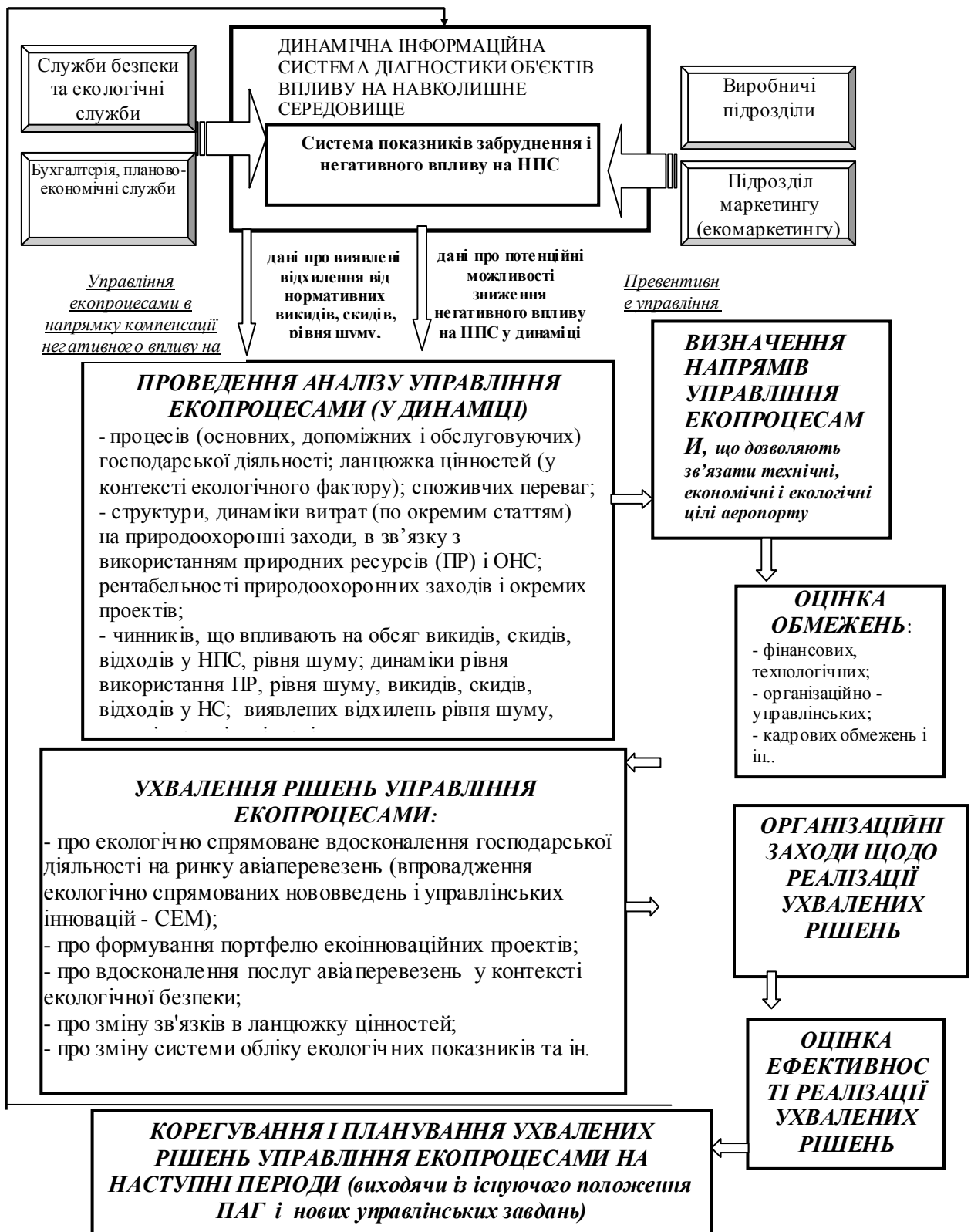

Рис. 2. Структурно-логічна модель управління екопроцесами у контексті забезпечення її гнучкості, динамічності і ефективності (розроблено автором).

Новизна запропонованого алгоритму формування СУЕП авіапідприємства полягає у тому, що ця концепція охоплює закордонний досвід в області вдосконалення управління екологічними процесами і заснована на поєднанні *системного та ситуаційного підходів*, що спрямовані врахувати специфіку аеропорту, поточні можливості та потреби підприємства, його довгострокові цілі, вплив на процеси управління внутрішніх і зовнішніх чинників.

Запропонована модель управління екологічними процесами аеропорту (рис. 2) охоплює впровадження екологічно спрямованих інновацій на підприємстві (у т.ч. управлінської інновації – СЕМ) та дозволяє врахувати "вузькі місця" у господарчій діяльності підприємства.

Висновки. Побудова системи управління екопроцесами на підприємстві авіаційної галузі передбачає використання інструментів СЕМ та спрямована на оптимальне споживання природних ресурсів і забезпечення безпеки діяльності підприємств авіаційної галузі.

Запропонований підхід завдяки впровадженню СЕМ дозволяє поетапно розробити на підприємствах авіаційної галузі систему управління екопроцесами по окремим функціональним напрямкам природоохоронної діяльності.

Для побудови СУЕП авіапідприємства з нових позицій представлено використання ситуаційного підходу як найбільш ефективного засобу в управлінні екологічними процесами, тому що використання ситуативного підходу дозволяє серед всіх існуючих методів управління вибрати той, який максимально адаптований до конкретної ситуації та найбільш відповідає їй, що дозволяє досягти ефективніших результатів управління.

На останньому етапу впровадження запропонованої системи управління екологічними процесами необхідно проводити оцінку ефективності результатів впровадження в авіакомпанії екологічно орієнтованої стратегії розвитку. Для цього треба проаналізувати її в динаміці, скорегувати на наступні періоди відповідно отриманим результатам та специфіці авіапідприємства. Для цієї оцінки варто застосовувати багатокритеріальні та графоаналітичні моделі, що дозволить отримати більш точний та наочний результат.

З цих позицій, досягнення бажаного рівня екологічної безпеки діяльності підприємств авіаційної галузі багато в чому буде визначатися можливістю визначення "вузьких місць", ефективного впровадження СУЕП з урахуванням специфіці авіапідприємства.

Не зважаючи на актуальність питання екологізації діяльності авіапідприємства та значну кількість розробок щодо його вирішення, залишаються дискусійними питання обґрунтування шляхів екологічно спрямованого розвитку авіапідприємств, що обумовлює проведення подальших наукових досліджень.

Подальшого вирішення потребують також питання створення алгоритму впровадження СУЕП на базі системного і ситуаційного підходів а також визначення критеріїв комплексної оцінки ефективності результатів управління екологічними процесами авіапідприємства.

Список використаних джерел:

1. Стандарты и руководящие указания (РУ) по экологическому менеджменту // ИСО 9000+ ИСО 14000. - М., 2005, № 2.- С. 8-9
2. ДСТУ ISO 14001..140012 - 97. Системи управління навколишнім середовищем. Склад та опис елементів і настанови щодо їх застосування. – К.: Державні стандарти України. Видання офіційне, 1997. – 227 с.
3. Запорожец А.И. Природоохранная нормативно-методическая база и развитие гражданской авиации Украины // Аэропорты и охрана окружающей среды, Тезисы докладов конференции, Москва, 24-25 марта 1999. С.1
4. Шевченко А.В. Напрямки розвитку авіатранспортної галузі України. / Матеріали XI міжнародної науково-технічної конференції „АВІА-2013”. – Т.6. Секція 33. / – К.: НАУ, 2013, С.33.10-33.14

Рецензент Корж М.В.